

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

LÊ THỊ THANH VÂN

**PHONG TỤC VÀ TÍN NGƯỠNG, TÔN GIÁO
CỦA NGƯỜI NÙNG Ở HUYỆN ĐỒNG HỖ
TỈNH THÁI NGUYÊN**

Chuyên ngành: Lịch sử Việt Nam

Mã số: 60.22.54

LUẬN VĂN THẠC SĨ LỊCH SỬ

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. ĐÀM THỊ UYÊN

THÁI NGUYÊN - 2009

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

LÊ THỊ THANH VÂN

**PHONG TỤC VÀ TÍN NGƯỠNG, TÔN GIÁO
CỦA NGƯỜI NÙNG Ở HUYỆN ĐỒNG HỖ
TỈNH THÁI NGUYÊN**

LUẬN VĂN THẠC SĨ LỊCH SỬ

THÁI NGUYÊN - 2009

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
CHƯƠNG 1: ĐIỀU KIỆN ĐỊA LÝ TỰ NHIÊN VÀ NGUỒN GỐC CỦA NGƯỜI NÙNG, HUYỆN ĐỒNG HỖ - THÁI NGUYÊN	8
1.1. Điều kiện địa lý tự nhiên.....	8
1.2. Nguồn gốc của tộc người Nùng.....	11
CHƯƠNG 2: PHONG TỤC NGƯỜI NÙNG Ở HUYỆN ĐỒNG HỖ	18
2.1. Hôn nhân.....	18
2.2. Tục lệ sinh đẻ.....	31
2.3. Tục làm nhà mới.....	35
2.4. Lễ sinh nhật.....	40
2.5. Tục lệ ma chay.....	41
2.6. Những biến đổi ngày nay.....	59
CHƯƠNG III: TÍN NGƯỠNG TÔN GIÁO CỦA NGƯỜI NÙNG Ở ĐỒNG HỖ	62
3.1. Quan niệm chung về tín ngưỡng tôn giáo.....	62
3.2. Vật linh giáo.....	63
3.3. Một số tục thờ cúng.....	68
3.4. Những ảnh hưởng của tam giáo và vị trí của nó trong đời sống xã hội người Nùng.....	78
3.5. Vai trò của Tào, Mo, Then, Pụt trong đời sống tâm linh của người Nùng.....	80
3.6. Môi quan hệ và ảnh hưởng của văn hoá tinh thần người Nùng với các dân tộc khác ở huyện Đồng Hỷ.....	84
3.7. Một số giải pháp để bảo tồn và phát huy những giá trị văn hoá tinh thần truyền thống trong điều kiện ngày nay.....	90
KẾT LUẬN	95

TÀI LIỆU THAM KHẢO	99
PHỤ LỤC	106

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành Luận văn Thạc sĩ của mình, em xin gửi lời cảm ơn chân thành tới Ban giám hiệu, Phòng Đào tạo, Khoa Sau đại học, Khoa Lịch sử và các Giảng viên trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã nhiệt tình truyền đạt những kiến thức quý báu cho em trong suốt quá trình học tập và hoàn thành Luận văn Thạc sĩ.

Với lòng biết ơn chân thành, em xin gửi lời cảm ơn sâu sắc tới PGS.TS. Đàm Thị Uyên đã tận tình chỉ bảo, hướng dẫn em trong suốt quá trình nghiên cứu và hoàn thành Luận văn Thạc sĩ.

Nhân dịp này tôi xin chân thành cảm ơn Sở Giáo dục - Đào tạo tỉnh Thái Nguyên, Ban giám hiệu trường Trung học phổ thông Đồng Hỷ và các thầy cô giáo trong trường đã tạo điều kiện giúp đỡ tôi trong quá trình học tập và nghiên cứu.

Xin chân thành cảm ơn tới Ban Tuyên giáo Tỉnh uỷ Thái Nguyên, Văn phòng tỉnh uỷ Thái Nguyên, Sở Văn hoá Thể thao và Du lịch, Uỷ ban nhân dân huyện Đồng Hỷ, Ban Văn hoá huyện Đồng Hỷ ... đã tạo điều kiện giúp đỡ tôi trong quá trình tìm hiểu tư liệu để hoàn thành Luận văn.

Cuối cùng, tôi xin chân thành cảm ơn gia đình, bạn bè và đồng nghiệp đã động viên, khuyến khích tôi trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu.

Xin chân thành cảm ơn.

Thái Nguyên, ngày 28 tháng 9 năm 2009

**Tác giả
Lê Thị Thanh Vân**

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Việt Nam là một quốc gia với 54 dân tộc anh em. Mỗi một dân tộc có một bản sắc văn hoá riêng. Trải qua quá trình phát triển, 54 bản sắc dân tộc, ngày càng hoà quyện, đan xen vào nhau, quá trình giao thoa đó đã làm cho nền văn hoá của các dân tộc hoà nhập nhưng không hoà tan, góp phần làm cho nền văn hoá vật chất, tinh thần Việt Nam phong phú, đa dạng và độc đáo.

Dân tộc và bản sắc văn hoá dân tộc có mối quan hệ chặt chẽ với nhau. Mỗi một dân tộc có nhưng bản sắc văn hoá dân tộc riêng, trong xu hướng hội nhập quốc tế hiện nay việc giữ gìn nhưng nét văn hoá dân tộc mang một ý nghĩa quan trọng, bởi không ít những thế lực phản động đang từng ngày từng giờ lợi dụng vấn đề dân tộc để gây xung đột chia rẽ khối đoàn kết dân tộc. Chính vì vậy việc bảo tồn và phát huy nền văn hoá dân tộc là một vấn đề cấp thiết của từng dân tộc.

Trong cộng đồng dân tộc Việt Nam, dân tộc Nùng chiếm một số lượng đông đảo, sống tập trung ở khu vực Việt Bắc. Sau các tỉnh Lạng Sơn, Cao Bằng, Đắk Lắk, Bắc Giang, Hà Giang, Thái Nguyên là một tỉnh trung du phía Bắc có số lượng người Nùng đứng thứ sáu. Trong đó tập trung chủ yếu ở một số huyện như Đồng Hỷ, Võ Nhai, Đại Từ... Trong đó người Nùng ở huyện Đồng Hỷ chiếm 13,2% trong tổng số 123.196 người, nhiều xã tỷ lệ người Nùng chiếm tới 98% như (Hoá Trung, Tân Long, ...).

Với vị trí địa lý thuận lợi, tiếp giáp với Sông Cầu rất thuận lợi cho việc đi lại trao đổi buôn bán bằng đường thuỷ, ngoài ra Đồng Hỷ còn là huyện có đường quốc lộ 1B đi qua với chiều dài 15,5km không chỉ thuận tiện cho việc đi lại mà còn thuận tiện cho việc giao lưu trao đổi kinh tế giữa khu vực huyện với các khu vực khác. Trong toàn huyện, đồng bào Nùng chiếm một số lượng

không đồng, chỉ trừ mấy xã chiếm tới số lượng 98% đồng bào Nùng, còn các xã khác là sự đan xen giữa các dân tộc khác trong vùng, mặc dù vậy nhưng đồng bào Nùng ở Đồng Hỷ cũng đã xây dựng cho mình một nền văn hoá truyền thống kết hợp với nền văn hoá của các nền văn hoá anh em trong vùng, để tạo nên một nét văn hoá độc đáo, đa dạng.

Trên cơ sở lý luận thực tiễn đó, vấn đề dân tộc và chính sách dân tộc luôn là vấn đề trọng tâm trong đường lối của Đảng ta. Năm 1991, trong *“Chương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên Chủ nghĩa xã hội”*, Đảng ta xác định: Tôn trọng lợi ích, truyền thống văn hoá, ngôn ngữ, tập quán tín ngưỡng của các dân tộc, đồng thời kế thừa và phát huy các giá trị tinh thần, đạo đức, thẩm mỹ, các di sản văn hoá, nghệ thuật của dân tộc. Chủ trương đó tiếp tục khẳng định rõ hơn trong nghị quyết Trung ương Đảng lần thứ 5 khoá VIII (1998) của Đảng: *“Di sản văn hoá là tài sản vô giá, gắn kết cộng đồng dân tộc, là cốt lõi của bản sắc văn hoá dân tộc, cơ sở để tạo ra những giá trị văn hoá truyền thống (bác học và dân gian), văn hoá cách mạng, bao gồm cả văn hoá vật thể và phi vật thể”* [12, tr.01].

Để góp phần nhỏ bé của mình vào quá trình tìm hiểu văn hoá các dân tộc thiểu số ở Việt Nam, chúng tôi quyết định chọn: *“Phong tục và tín ngưỡng, tôn giáo của người Nùng ở huyện Đồng Hỷ, tỉnh Thái Nguyên”* làm đề tài luận văn, với hai nội dung chủ yếu là các phong tục, tín ngưỡng và tôn giáo trong đời sống của người Nùng ở huyện Đồng Hỷ.

Với mục đích bảo tồn và phát huy các giá trị bản sắc trong văn hoá truyền thống của người Nùng, ở huyện Đồng Hỷ hoà chung vào nền văn hoá Việt Nam *“Tiến tiến, đậm đà bản sắc văn hoá dân tộc”* là mục đích mà luận văn này muốn đạt được.

Bản thân tôi là người dân tộc kinh, và hiện đang là giáo viên giảng dạy môn Lịch sử ở trường Trung học phổ thông Đồng Hỷ, là một huyện miền núi,

nơi có nhiều con em dân tộc Nùng, đó cũng là một lý do khiến tôi lựa chọn đề tài này để giảng dạy tốt hơn phần lịch sử Văn hoá, lịch sử địa phương nhằm góp phần giáo dục, bồi đắp cho các thế hệ học sinh lòng tự hào, tình yêu đối với dân tộc, quê hương, đất nước. Ngoài ra tôi đã lập gia đình trong dòng họ Nùng, vì vậy tôi cũng muốn lựa chọn đề tài cũng để hiểu thêm về phong tục tập quán của gia đình chồng.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Vấn đề phong tục và tín ngưỡng, tôn giáo của người Nùng đã được đề cập đến trong một số công trình, mỗi công trình nghiên cứu có thể đề cập toàn diện văn hoá của người Nùng, có những công trình chỉ đề cập đến một lĩnh vực trong văn hoá. Đối với vấn đề phong tục và tín ngưỡng, tôn giáo của người Nùng ở huyện Đông Hy cũng có một số công trình đề cập tới nhưng ở mức độ khác nhau, như một số công trình sau đây:

- Cuốn “*Sơ lược giới thiệu các nhóm dân tộc Tày, Nùng, Thái ở Việt - Nam*” NXB Khoa học xã hội. Hà Nội 1968.

- Cuốn “*Dân ca đám cưới Tày - Nùng*” của Nông Minh Châu, NXB Việt Bắc xuất bản năm 1973.

- Cuốn “*Các dân tộc ít người ở Việt Nam*” NXB Khoa học xã hội, Hà Nội - 1978

- Cuốn “*Sli, lượn dân ca trữ tình Tày, Nùng*” của Vi Hồng, NXB Văn hoá ấn hành năm 1979.

- Cuốn “*Văn hoá Tày - Nùng*” của Lã Văn Lô, Hà Văn Thư, NXB Văn hoá, xuất bản năm 1984. Đây là một công trình nghiên cứu toàn diện và đầy đủ về xã hội, con người, văn hoá của hai dân tộc Tày - Nùng.

- Cuốn “*Các dân tộc Tày, Nùng ở Việt Nam*” do Viện dân tộc học xuất bản năm 1992. Đây cũng là một công trình nghiên cứu có tính chất toàn diện về điều kiện tự nhiên, dân cư Tày, Nùng, lịch sử hình thành tộc người, các

hình thái kinh tế, hình thái văn hoá vật chất, tổ chức xã hội - gia đình, hôn nhân, các tục lệ như: cưới xin, sinh đẻ, ma chay, làm nhà mới và tôn giáo tín ngưỡng. Dân tộc Nùng ở Thái Nguyên nói chung và huyện Đồng Hỷ nói riêng cũng được tác giả đề cập đến mặc dù không nhiều.

- Cuốn “*Văn hoá truyền thống Tày - Nùng*” của các tác giả Hoàng Quyết, Ma Khách Bằng, Hoàng Huy Phách, Cung Văn Lược, Vương Toàn, NXB Văn hoá dân tộc xuất bản năm 1993.

- Đề tài cấp bộ năm 2004 “*Văn hoá dân tộc Nùng ở Cao Bằng*” của tác giả Đàm Thị Uyên.

- Đề tài cấp bộ năm 2004 “*Tang ma của dân tộc Nùng ở Việt Nam*” của tác giả Nguyễn Thị Ngân, đã trình bày tương đối kỹ về phong tục tang ma đặc trưng của người Nùng ở Việt Nam.

Từ năm 1997 đến năm 2006 Huyện uỷ Đồng Hỷ lần lượt biên soạn và cho xuất bản cuốn:

- Lịch sử Đảng bộ huyện Đồng Hỷ (1930 - 1995)
- Huyện Đồng Hỷ lịch sử kháng chiến chống xâm lược và xây dựng - bảo vệ tổ quốc (1945 - 2000).
- Nguyễn Anh Tuấn (2003), Tang ma người Nùng Phàn Slinh ở xã Tân Long, huyện Đồng Hỷ, tỉnh Thái Nguyên, Luận văn cử nhân chuyên ngành dân tộc học, Đại học khoa học xã hội nhân văn, Hà Nội.
- Phan Đình Thuận (2006), Tìm hiểu tôn giáo - tín ngưỡng của người Nùng ở xã Tân Long, Huyện Đồng Hỷ, Đề tài nghiên cứu khoa học chuyên ngành Lịch sử, Đại học Sư phạm Thái Nguyên.

Nhìn chung các công trình nghiên cứu đều quan tâm đến, đời sống văn hoá tinh thần, vật chất, những phong tục tập quán của hai dân tộc là Tày và Nùng trên phương diện rộng (phạm vi cả nước) và cả phương diện hẹp (phạm vi một tỉnh). Tuy nhiên trong nét văn hoá chung đó, lại có sự giao thoa, mỗi

một vùng có những nét đặc sắc riêng để phù hợp với vị trí địa lý và văn hoá ở khu vực đó. Tất cả những công trình nghiên cứu trên tạo cơ sở nền móng để chúng tôi khai thác một đề tài ở phạm vi hẹp, làm rõ hơn đời sống văn hoá của dân tộc Nùng ở huyện Đông Hỷ.

3. Mục đích, đối tượng, phạm vi nghiên cứu

- Mục đích nghiên cứu

Việc nghiên cứu phong tục và tôn giáo, tín ngưỡng của người Nùng ở huyện Đông Hỷ, nhằm hệ thống lại một số tập tục, tín ngưỡng dân gian của cư dân nông nghiệp ở huyện Đông Hỷ.

- Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu là một số tập tục lệ trong đời sống và tín ngưỡng tôn giáo của người Nùng ở huyện Đông Hỷ

- Phạm vi nghiên cứu

Nói đến những tín ngưỡng và tập tục trong đời sống, là chúng ta đề cập đến lĩnh vực văn hoá tinh thần, do vậy phạm vi khá rộng, song do khả năng có hạn, đề tài luận văn chỉ đi sâu vào một số phong tục trong chu kỳ đời người và tín ngưỡng tôn giáo của đồng bào Nùng ở huyện Đông Hỷ, nhằm làm rõ những đặc trưng văn hoá mang tính địa phương.

4. Nguồn tư liệu

- Nguồn tư liệu thành văn:

+ Các tác phẩm, các công trình nghiên cứu lí luận về văn hoá dân tộc: Về các giá trị văn hoá truyền thống Việt Nam của Trường Chinh; Nghị quyết hội nghị BCH Trung ương Đảng lần thứ 5 (khoá VIII); Văn hoá một số lí luận của Trương Lưu; Vấn đề dân tộc và chính sách dân tộc của Đảng cộng sản Việt Nam do Ban tư tưởng - Văn hoá Trung ương xuất bản v.v